

KÜRESELLEŞME ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Yakup Coştu *

Abstract **Some Observations on Globalization**

This study focuses on the necessity of making an analytical distinction between the concepts of 'globalization' and 'globalism' to provide an insight into current discussions of globalization. This differentiation leads us to the conclusion that the protests of the groups who call themselves as anti-globalizationists indeed are not against globalization itself but against the challenges of globalism as a hegemonic power which has emerged during this period.

Keywords: Globalization, Globality, Globalism, Anti-Globalization, Anti-Globalism

Giriş

Üçüncü bin yılın başlarındaki dünyamızda küreselleşme fenomeninin, kendimizi, toplumları, kültürleri ve bir bütün olarak dünyayı algılayış biçimimizi derinden etkileyen ve yeniden şekillendiren süreçleri tanımlayan bir öge konumuna yükseldiği görülmektedir. Sosyal bilimler alanındaki disiplinler tarafından, günümüzde kullanılan anlam genişliği içinde küreselleşme ve onun toplumsal sistemlerle olan ilişkisi üzerine çeşitli kuramsal yaklaşımlar geliştirilmiş durumdadır.¹ Her disiplin kendi sahasına giren unsurları ön planda tutarak, küreselleşmenin ne zaman başladığı, ilgi alanının ve anahtar söyleminin ne olduğu gibi konular üzerinde bir dizi tarif ve tasvir geliştirmiştir.² Günümüzde,

* Ar. Gör., Gazi Üniv. Çorum İlahiyat Fak. Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı

1 Batıda küreselleşme üzerine yapılan çalışmalar üzerine bibliyografik bir deneme bk. İhsan Çapçioğlu, "Küreselleşmenin Toplumsal Boyutları Üzerine Bibliyografik Bir Deneme", *Dini Araştırmalar*, Ankara 2003, c. 6, sayı: 17; Ayrıca, Ülkemizde küreselleşme üzerine yapılan çalışmalar üzerine bibliyografik bir deneme bk. Ali Albayrak, "Küreselleşmeyle İlgili Bir Bibliyografya Denemesi", *Dini Araştırmalar*, Ankara 2003, c. 6, sayı: 17.

2 Sosyal bilimler alanındaki disiplinlere göre küreselleşmenin ne zaman başladığı ve ilgi alanı için bk. Jan N. Pieterse, "Globalization and Collective Action", *Globalization and Social Movements*, ed. Pierre Hamel, vd., Palgrave, New York 2001, s. 23.

küreselleşme üzerindeki tartışmalar geniş, karmaşık ve hızla değişen bir alanda cereyan ederken, diğer taraftan kendilerini 'küreselleşme karşıtı' olarak isimlendiren grupların protesto eylemlerinin de her geçen gün arttığı görülmektedir. Ancak, küreselleşme fenomeninin mahiyetinin bütünüyle netliğe kavuşturulamadığı ve tartışmaların hâlâ devam ettiği bilinmekteyken, küreselleşme karşıtlığının, *neye karşı karşıtlık* oluşturduğu ise ciddi bir sorun oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, küreselleşme üzerindeki mevcut kavramsal kargaşaya bir açılım sağlamak amacıyla, küreselleşme (globalization) ile küreselcilik (globalism) kavramları arasında analitik olarak, Ulrich Beck'in³ ayırımına benzer bir ayırımın yapılması gerekliliği üzerinde durulacaktır.

Küreselleşme

Küreselleşme fenomeni, en genel anlamıyla 'dünya düzeni' sorununa kavramsal bir giriş olarak değerlendirilmektedir.⁴ Günümüz küreselleşme süreci, Soğuk Savaş sonrası dünyanın somut olarak yapılanmasına yönelik süreçleri tanımlama iddiasında olan bir fenomendir. Bu açıdan küreselleşme, günümüz sosyolojik araştırmalarının temel kuramsal nesnelere biri konumuna yükselmiştir. Bugün, küreselleşme fenomenine yönelik birbirinden farklı pek çok sosyolojik yaklaşım olduğu bilinmektedir. Bunun nedeni, küreselleşmenin şu an tartışırken bile evrimini sürdüren bir fenomen oluşudur. Çünkü, küreselleşmeye anlam veren öğelerin değişim hızı, sürekli olarak kendimizi, toplumları ve dünyayı algılayışımızı yeni baştan biçimlendirmektedir. Bu nedenle, günümüzün akademik ve kamusal söyleminin merkezine yerleşmiş olan küreselleşmenin 'anlaşılma biçimi', kendimizi ve çevremizdekileri nasıl algıladığımızla ilintilidir.

Etimolojik olarak küreselleşme sözcüğü, bir isimfiildir. İngilizce'de isim türetme yollarından biri de, bazı fillerin sonuna '-ization' eki getirilmek suretiyle çift anlamlı özel bir kelime elde edilir. Türetilen yeni kelime anlam açısından, hem orijinal fiilin tanımladığı süreci hem de bu sürecin son durumunu kapsayan bir isimdir. Buna göre küreselleşme sözcüğü de, hem tek küresel-bütünleşmiş bir dünyanın varoluşunu, hem de küresel-bütünleşmiş bir dünyayı inşa etmeye yönelik süreçleri tanımlayan bir isimdir.⁵ Bu nedenle küresel-

3 Ulrich Beck, 'küreselleşme' (globalization), 'küresellik' (globality) ve 'küreselcilik' (globalism) olarak üç kavram ayırt eder. Bk. Ulrich Beck, *What is Globalization?*, trans.: P. Camillar, Polity Press, Cambridge 2000, ss. 9-13.

4 Roland Robertson, *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, çev.: Ü. H. Yolsal, Bilim ve Sanat Yay., Ankara 1999, s. 89.

5 Peter J. Taylor, "Izations of World: Americanization, Modernization and Globalization",

leşme en genel anlamda, “dünyanın küçülerek yoğunlaşmasına”⁶ yönelik süreçlere gönderme yapan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyanın küçülerek yoğunlaşması, iletişim ve bilişim teknolojisindeki gelişmelerin, haberleşme ve ulaşımı daha kolay, daha hızlı ve daha ucuz hale getirmesinin ve böylelikle karşılıklı bağımlılığın artmasının sonucudur. David Harvey’in “zaman-mekan sıkışması”⁷ olarak da tanımladığı bu durum, dünyanın ‘tek bir mekan’ (one place) olarak küçülmesini, yani M. McLuhan’ın tabiriyle dünyanın “küresel köye”⁸ dönüşmesini hızlandırmıştır. Böylece, bilgiyi toplama, değerlendirme, kullanma ve üretime uygulama daha hızlı ve daha verimli hale gelirken, toplumsal yapıyı etkileyen yönetim, üretim, tüketim ve dağıtım alanlarında köklü değişim ve dönüşümler yaşanmıştır.

Dünyanın ‘tek bir mekan’ olarak tasavvur edilmesi yeni bir durum değildir. Tarihin çeşitli dönemlerinde geleneksel dinlerin veya farklı medeniyet ve kültür havzalarını bünyelerinde barındıran eski büyük imparatorlukların “küresel birlik”⁹ rüyası oluşturma yönünde pek çok söylem geliştirdikleri bilinmektedir. Bu nedenle küreselleşmenin içerik olarak pek de yeni bir süreç olmadığı, aksine dünya tarihinin büyük bir bölümünün “küçük küreselleşme dizileri”¹⁰ ile dolu olduğu görülmektedir.

Günümüzde yaşanan küreselleşme sürecini, tarihin çeşitli dönemlerinde görülen küreselleşme dizilerinden ayıran en temel fark, teknolojik gelişmelerdir. Günümüzün teknolojik gelişmeleri, insanlık tarihinde benzeri görülmemiş sosyo-kültürel bir bütünleşmeyi sağlama kapasitesine sahiptir. Dolayısıyla bugün yeni olan şey, dünyamızın hızla tek ve küreselleşmiş bir sosyal mekan haline gelmekte oluşudur. Artık iç-dış, doğu-batı, ulusal-uluslararası arasında çizilmiş pre-global dönemlere ait ayrımlar ortadan kalmıştır. Bunun yerini her yerin ve her şeyin herkes için olduğu bir dünya almıştır. Öyle ki, eylemlerimizin etkileri, ulusal sınırları aşıp dünyanın diğer bölgelerindeki insanları ilgilendirir.

Demystifying Globalization, ed.: Colin Hay, David Marsh, Macmillan, Basingstoke 2000, s. 50.

6 Roland Robertson, “Globalization and The Future of Traditional Religion”, *God and Globalization*, ed.: M. L. Stackhouse, P. J. Paris, Trinity Press, International, Harrisburg 2000, s. 53.

7 Bk. David Harvey, *Postmodernliğin Durumu*, çev.: S. Sarman, Metis Yay., İstanbul 1997.

8 Bk. Marshal McLuhan, *Understanding Media: The Extensions of Man*, Routledge, London 1964.

9 Örneğin, Hammurabi’nin, İskender’in, Jüstinyen’in, Harun el-Reşid’in, Cengiz Han’ın, V. Charles’in, Napolyon’un imparatorlukları kendilerini, dünyaya hakim olan elit bir dil ile sınır tanımayan bir ‘yüksek kültür’ aracılığıyla yayılan evrensel ve kutsal bir uygarlığın temsilcileri olarak görmekteydiler. Bu nedenle, küresel birlik rüyasının yeni bir şey olduğu söylenemez. Bk. Anthony D. Smith, *Küresel Çağda Milletler ve Milliyetçilik*, çev. D. Kömürcü, Everest Yay., İstanbul 2002, s. 13.

10 Robertson, *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, s. 94.

dirir hale gelmiştir. Bugün dünya toplumlarının, yaşanan gelişmelere gözlerini kapatmaları veya direnmek için giderek yükselen duvarlar inşa etmeleri mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla, günümüzde artık kapalı yer veya toplum fikrinin aldatıcı ve asılsız bir hale geldiği söylenebilir.

İşte tam bu noktada Ulrich Beck'in küreselleşme sürecine yönelik ilk kavramsal ayrıştırması ortaya çıkmaktadır. Beck, bir 'dünya toplumu' anlayışı doğrultusunda coğrafi olarak uzak toplumların birbirlerine çok boyutlu ilişkiler ağı içerisinde iç içe geçmesi durumunu 'küresellik' (globality) olarak tanımlamaktadır.¹¹ Zamansal ve mekansal sıkışma bütün bireylerin, toplulukların veya kültürlerin kendilerini bir diğerine kapatmasını imkansız hale getirmiştir. Bu durum ise, dünya üzerindeki çeşitli ekonomik, politik, kültürel ve dinsel formların birbirleriyle karşılaşmasına ve çarpışmasına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla küresellik, toplumların karşılıklı bağımlılık ağlarının yoğunlaştığı dünyamızın bir bütün olarak farkında olunması durumuna gönderme yapan bir kavramdır.¹² Bu nedenle günümüz küreselliği bir seçenek değil, yaşanan ve devam eden sosyolojik bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

Mekanın/coğrafyanın toplumsal ve kültürel düzenlemelere dayattığı kısıtlamaların azalmasıyla¹³, pre-global dönemlere ait ulusal/bölgesel alan ve sınır fikirleri zayıflamıştır. Sosyal coğrafyanın dönüşümü olarak da tanımlanan bu durum, 'yersiz-yurtsuzlaştırma' (deterritorialization)'yı ortaya çıkarmıştır. Yersiz-yurtsuzlaştırma, kültürün, coğrafi ve sosyal bölgelerle olan doğal ilişkisinin kaybolmasını ifade etmektedir.¹⁴ Bu durum ise, herhangi bir toplumsal/kültürel söylemin kendini rahatça ifade edebileceği ve meşrulaştırılabileceği sosyo-kültürel bir zeminin oluşmasını sağlamıştır.¹⁵

Yersiz-yurtsuzlaştırma süreci ile modern dönemlerdeki meta-anlatıların iflasına atıf yapan post-modernliğin oluşturduğu sosyo-kültürel ortam, bir taraftan herhangi bir ulusal/yerel oluşumun tahakküm unsuru olarak ortaya çıkmasına ve kendisini dünya çapında yaygınlaştıran 'küresel bir anlatı'ya dönüşmesine zemin hazırlamaktadır. Bir çeşit küresel-bütünleşmiş bir dünya kurma iddiasında olan bu küresel anlatı, ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda 'küresel değerler' üreterek, homojen bir dünya toplumu oluşturmayı hedef-

11 Beck, *What is Globalization?*, s. 9.

12 Robertson, *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, s. 130.

13 Malcolm Waters, *Globalization*, Routledge, London 1995, s. 3.

14 John Tomlinson, *Globalization and Culture*, The University of Chicago Press, Chicago 1999, s. 107.

15 Bk. Arjun Appadurai, *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1996, ss. 37-39

lemektedir. Diğer taraftan ise, söz konusu ortam, yerel ve alt toplumsal/kültürel söylemlerin kendilerini yeniden tanımlarına ve tanımlamalarına dair imkan sunmaktadır. Günümüzde her ne kadar bütünleşme dinamiklerinin farklılaşmaya kıyasla daha fazla ağırlık kazandığı görülmekteyse de, kültürel, etnik, dinsel, ırksal, cinsel ve sınıfsal bir çok boyutta parçalanmanın yaşandığı görülmektedir. Bu parçalanmalar sonucu ortaya çıkan farklılıklar da, küresel akış içerisinde kendilerini ifade edebilme imkanı bulabilmektedirler. Dolayısıyla günümüz küreselliği, birlik ve bütünleşme süreçleriyle ne kadar içsel ise, yerel/alt otantik söylemlerin canlanması ve kabul görmesi süreçleriyle de o kadar içseldir.¹⁶

Arjun Appadurai'nin de ifade ettiği gibi, günümüz küresel etkileşimlerinin temel problemini, kültürel homojenleşme ile kültürel heterojenleşme arasındaki gerilim oluşturmaktadır.¹⁷ Küreselleşmenin, türdeşlik (homojenlik) ve farklılığın (heterojenlik) eş-zamanlılığı ve ilişkiselliği bağlamında ele alınması karmaşık olduğu kadar önemli olmasından dolayı, konuyla ilgili sosyolojik literatürün büyük bir kısmında küreselleşmenin bu boyutlarına dikkat çekilmektedir. Bu yüzden Beck, küreselleşmenin bu paradoksal yapısını anlayabilmemiz için küreselleşme fenomenine anlam veren öğelere bakışımızı, *ya bu ya da şu* anlayışından *hem bu hem de şu* anlayışına kaydırmamız gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece, küreselleşme ile yerelleşmenin, bütünleşme ile parçalanmanın, merkezileşme ile adem-i merkezileşmenin bir madalyonun iki yüzü olarak ele alınıp tartışılması mümkün olabilecektir.¹⁸

Öte yandan, homojenlik ve heterojenlik boyutlarıyla küreselleşme süreci, toplumsal ve mekansal ilişkilerin kurucu ögesi olan mevcut modern paradigmalardan epistemik ve ontolojik geçerliliklerine yönelik bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Homojenlik boyutuyla küreselleşme, modernite projesinin kurduğu ulusal eksenli söylemlerin (ulus-devlet egemenliği, ulusal-kalkınma, ulusal-kimlik, gibi) varlık koşullarını sarsıntıya uğratarken, modern yaşamı bir belirsizlik durumuyla karşı karşıya getirmekte; heterojenlik boyutuyla da modernitenin 'modern batılı benlik' ve 'öteki' olarak kodladığı 'kimliğin' yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bakımdan küreselleşme, modernitenin alışılabilir belirlilik ölçütlerini yıkarak, toplumu bir belirsizlik durumuyla karşı karşıya getirmiştir.¹⁹ Dolayısıyla günümüzdeki küreselleşme

16 Bk. Robertson, *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, ss. 269-291.

17 Appadurai, *Modernity at Large*, s. 32.

18 Beck, *What is Globalization?*, s. 26.

19 Bk. E. Fuat Keyman, *Türkiye ve Radikal Demokrasi; Geç-Modern Zamanlarda Siyaset ve Demokratik Yönetim*, Alfa Yay., İstanbul 2000, ss. 8-20.

sürecinin, insanlık tarihinde yaşanan 'küçük küreselleşme' dizilerinden önemli oranda farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz.

O halde günümüz küreselleşme sürecini şu şekilde tanımlayabiliriz: Küreselleşme, Soğuk Savaş sonrası dünyanın somut olarak yapılanmasına yönelik çok-boyutlu bir süreci simgelemektedir. Buna göre o, tek bir kültürün, ekonominin, politikanın dünya ölçeğinde yaygınlaşması (homojenlik) ve böylelikle bir tahakküm unsurunun oluşturulması (hegemonization) süreciyle; küresel sistemi şekillendiren öncü söylemlerin dışındaki yerel/alt toplumsal/kültürel söylemlerin mevcut sistem içerisinde farklılıklarını ve kimliklerini tanıma ve tanımlama imkanını sunan (heterojenlik) sürecin eş-zamanlılığı ve ilişkiselliği bağlamında işleyen bir süreçtir. Dolayısıyla küreselleşme, politik ve ideolojik bir tavra veya tutum alışa konu olmaktan ziyade, 'yaşadığımız dünyanın bugünkü durumunu' çözümlenme iddiasında bulunan ve daha çok sosyolojik muhayyileyi ilgilendiren bir kavramsallaştırmayı simgelemektedir.

Küreselleşmeyi bu tarz bir betimleme biçimi, genel olarak küreselleşme fenomeninin hem tarihsel ve söylemsel kurulmuşluğunu, hem de toplumsal sistemlerle ilişkiselliğini tanımayı kolaylaştıracaktır. Böyle bir bakış açısı, küreselleşme süreçlerini tarihsel bir kaçınılmazlık olarak gören aşırı küreselleşmeciler ile bu süreçleri tarihselliklerinden soyutlayarak emperyalizmin yeni görünüşü olarak algılayan ve bu süreçlere şüpheyle yaklaşan küreselleşme karşıtlarının indirgemeci ve kutuplaşmacı yaklaşımlarının dışında bir alanda, küreselleşmeyi eleştirel bir tarzda tartışmayı ve onun toplumsal/kültürel fenomenlerle (ekonomi, siyaset, kültür, din, hukuk, gibi) olan ilişkisini açıklığa kavuşturmayı mümkün kılacaktır.

Küreselcilik (Globalizm)

Günümüzde karşılıklı bağımlılığın artmasıyla, hayat tarzlarının, kültürel sembollerin ve davranış biçimlerinin daha fazla aynılaştığı ifade edilmektedir. Bugün, insanların dünyanın dört bir yanında aynı sinema filmlerini (Hollywood) seyretmesi, aynı marka ürünleri (Coca-Cola, McDonald's, Marlboro, Blue-jeans, vs.) tüketmesi, belirli tikel kültürel kodların ya da sembollerin küresel hale geldiğinin bir göstergesidir. Bu nedenle, küresel olarak tanımlanan olgu, egemen tikelin kendi kendisini temsil etmesi ve meşrulaştırması olarak tanımlanabilir.²⁰ Dolayısıyla 'küresel' söylemi, temelde yerel köklere (local origins) sahiptir ve

20 Stuart Hall, "Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler", *Kültür Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, der.: A. D. King, çev. G. Seçkin, Ü. H. Yolsal, Bilim ve Sanat Yay., Ankara 1998, s. 94.

yerel çıkarların (local interests) küreselleşmiş biçimini temsil etmektedir.²¹

Egemen tikelin kendi kendini temsil etmesi ve dünya ölçeğinde konumlandırılması, zamanla bir tahakküm (hegemonization) unsurunun oluşmasını, gücün tek bir ülkenin ya da medeniyetin elinde toplanmasını ortaya çıkarmaktadır.²² Bu nedenle, politik-ideolojik bir tavır veya tutum alışması simgeleyen bu durum, 'küreselcilik' (globalism) olarak tanımlanmaktadır.²³ Söz konusu akışkan sosyo-kültürel zemin üzerinde tahakküm unsuru olarak ortaya çıkan hakim söylemi temsil eden 'küreselcilik', küreselleşmeyi belirli bir istikamette yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu anlamda, küreselleşmenin tarafsız bir şekilde gelişen ve sadece olumlu olarak nitelendirilebilen sonuçları içeren bir olgu sayılamayacağı ifade edilebilir. Çünkü, büyük ölçüde hakim söylemin politikaları, küreselleşmenin seyrini belirlemektedir. Bu süreç içerisinde hakim söylemin dışında kalan yerel/alt söylemler, ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda birtakım meydan okumalarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu nedenle, 'küreselcilik' (globalism) gizil olarak 'küreselleştiren' özne veya öznelere gönderme yapmaktadır.

Sosyal bir oluşum olarak günümüz küreselliği içerisinde bütün toplumsal/kültürel söylemler potansiyel olarak kendi öğretileri çerçevesinde belirli bir globalizmi gerçekleştirebilirler.²⁴ Bugün tüm dünyada hegemonik bir güç olarak ortaya çıkan hakim globalizmi, temelde Batı merkezli, Amerikan hayat tarzının yüceltildiği, Amerikan siyasal, ekonomik ve kültürel emperyalizminin acımasız modernleşmiş gücünün ağırlıklı etkisini taşıyan 'küresel kitle kültürü' temsil etmektedir. Amerikan globalizmi olarak tanımlayabileceğimiz hakim söylem, küreselleşme sürecini kendi politikaları çerçevesinde yönlendirmektedir. Bu durum ise, günümüz küreselleşme sürecinin bütünüyle, 'Amerikanlaşma' ile eşit olarak düşünülmesine neden olmaktadır. Bu anlayışa göre küreselleşme, dünyadaki ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkilerin bütünüyle ABD tarafından şekillendirilmesi süreci olarak tasavvur edilmektedir. Fakat günümüzün küresel sistemi içerisinde, Amerikan ya da Batılı söylem, merkezden çevreye

21 M.A. Muqtedar Khan, "Constructing Identity in 'Global' Politics", *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 1998, c. 15, sayı: 3, s. 85.

22 Ali A. Mazrui, "Globalization, Islam and The West: Between Homogenization and Hegemonization", *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 1998, c. 15, sayı: 3, ss. 2-3.

23 Beck göre ise 'globalism', neo-liberalizmin yön verdiği politik-ideolojik bir eğilimi temsil etmektedir. Buna göre 'globalism', küreselleşmenin kültürel, siyasal, sivil toplum ve ekolojik gibi çeşitli boyutlarını dünya pazar sisteminin egemenliği altına yerleştirilmektedir. Beck'in 'globalism' kavramsallaştırması, çok boyutlu küreselleşmeyi sadece ekonomiye indirgenmiş tek boyutlu ve düzçizgisel bir durum olarak tasarlamaktadır. Beck, *What is Globalization?*, s. 9.

24 Bk. Pieterse, "Globalization and Collective Action", s. 24.

yayılan tek söylem değildir. Amerika ile yarış halinde farklı merkezlerin de etkisi gündemdedir. Özellikle Japonya'nın, Doğu Asya ülkeleri üzerinde ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda giderek ön plana çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla bugün dünyanın Amerikalılaştırılması ya da Batılılaştırılmasından söz edildiği gibi, Japonlaştırılmasından da söz edilmektedir.²⁵ Bu nedenle, küreselleşmeyi Amerikanlaşma, Batılılaşma ya da Japonlaşma olarak indirgemeci bir yaklaşımla tanımlamak yerine, söz konusu durumları küreselleşme sürecinde tahakküm unsuru olarak ortaya çıkan söylemler (globalizm) olarak değerlendirmenin daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

Küreselleşme ve küreselcilik (globalizm) arasında böyle bir ayrım yaptığımız zaman, kendilerini 'küreselleşme karşıtları' olarak isimlendiren grupların neye karşı bir karşıtlık oluşturdukları daha da netleşmiş olacaktır. Günümüzde, küreselleşme karşıtlarının protesto eylemlerinin, hakim globalizmin (Beck'in tanımladığı şekliyle neo-liberalizmin veya Amerikan küresel kitle kültürünün) meydan okumalarına yönelik bir tepkiden ibaret olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü küreselleşmenin bizatihi kendisi, sosyolojik olarak olumlu veya olumsuz etkiler yaratabilecek somut varlığı olan bir güç değildir. O, yaşadığımız dünyanın - düzeni ya da düzensizliğiyle - bugünkü durumunu tanımlayan bir fenomendir. Sosyolojik açıdan olumlu veya olumsuz olarak tanımlayabileceğimiz durum ise, daha çok politik ve ideolojik bir tutumu ve tavır alışını temsil eden globalizm söylemiyle ilgilidir. Bu nedenle, dünya çapında yaşanan adaletsiz ve eşitsiz gelişimin, ekonomik krizlerin, derinleşen yoksulluğun toplumları yeniden tabakalaştırması; ulus-ötesi şirketlerin ve uluslararası kuruluşların, ulus-devletlerin ve ulusal-hükümetlerin iktidarını zayıflatan, dünyayı düzene ve bütünleşmeye değil, yepyeni düzensizliklere ve belirsizliklere sürükleyen politikaları; geleneksel değerlerin ve yerel adetlerin asimilasyona uğraması, ekolojik dengenin tehdit altında kalması ve bireylerin yaşamlarında kendi müdahaleleri olmaksızın görülen değişim ve dönüşümler; kısacası, insanların yaşadıkları dünyanın kendi kontrollerinden çıkmakta olduğu düşüncesi, bütün bu tepkilerin kaynağı olarak görülmelidir.

Bu perspektiften bakıldığında, küreselleşme fenomeninin bizatihi kendisinin söz konusu tepkilerin odağında yer almadığı görülmektedir. Buna göre, 'küreselleşme karşıtlığının', aslında 'globalizm karşıtlığını' simgelediği söylenebilir. Karşıtlık, daha çok yaşanan sürece değil, bu süreç içerisinde ortaya çıkan olumsuzluklara ve meydan okumalara yöneliktir. Çünkü 'küreselleşme

25 Bk. Mike Featherstone, Scott Lash, "Globalization, Modernity and The Spatialization of Social Theory: An Introduction", *Global Modernities*, ed.: M. Featherstone, S. Lash, R. Robertson, Sage, London 1995, s. 3.

karşıtları' olarak isimlendirilen gruplarda bir şekilde, küreselleşmenin sosyo-kültürel alanda ortaya çıkarmış olduğu bir takım gelişmeleri (demokrasi, insan hakları ve özgürlüklerin yaygınlaşması, iletişim ve bilişim teknolojilerinin getirdiği yenilikler -telefon, televizyon, bilgisayar, internet, vs.- gibi) kabullenmektedirler. Örneğin kitle iletişim araçlarını kullanmak suretiyle –özellikle de internet yoluyla- protesto eylemlerini bütün dünyaya ulaştırmaktadırlar. Dolayısıyla küreselleşmenin, hem hakim globalist söylemi, hem de globalizm karşıtlığı söylemini içeren üst sosyolojik bir kavramsallaştırmayı simgelediği söylenebilir.

Sonuç

Bu çalışmada, küreselleşme üzerindeki mevcut kavramsal kargaşaya bir açılım sağlamak amacıyla, küreselleşme fenomenine yönelik yaklaşımımızın şu şekilde belirledik: Küreselleşme, politik ve ideolojik bir tavra veya tutum alışa konu olmaktan ziyade, 'yaşadığımız dünyanın bugünkü durumunu' çözümleme iddiasında bulunan bir fenomendir. Buna göre küreselleşme, homojenleşme ve heterojenleşme süreçlerinin eşzamanlılığı ve ilişkiselliği bağlamında işleyen açık uçlu bir süreçtir. Bu nedenle küreselleşmenin hangi yönde ilerleyeceği, küresel sistem içerisinde tahakküm unsuru olarak ortaya çıkan globalizm söylemiyle ilgilidir. Bu yüzden, küreselleşme tartışmaları çerçevesinde asıl üzerinde durulması gereken nokta; politik ve ideolojik bir tavır veya tutum alışı temsil eden hakim söylemin (globalizm), kimler tarafından ve nasıl oluşturulduğu ve bu söylemin meydan okumaları karşısında yerel/alt söylemlerin konumunun ve geleceğinin nasıl şekilleneceğidir.

Küreselleşme tartışmaları çerçevesinde analitik olarak yaptığımız küreselleşme ve küreselcilik (globalizm) ayrıştırması, hem yaşadığımız dünyanın bugünkü durumunun objektif bir biçimde tespit edilebilmesinde, hem de karşı karşıya kalınan sorunların gerçek anlamda saptanabilmesinde ve sağlıklı bir biçimde çözümlenebilmesinde önemli bir açılım sağlayacaktır.

Bu çerçeveden hareketle günümüzde yaygınlaşan küreselleşme karşıtlığının, aslında küreselleşmenin kendisine yönelik bir karşıtlık olmadığı ve bunun yanlış bir tanımlama olduğunu düşünmekteyiz. Karşıtlık, daha çok yaşanan bu süreç içerisinde hegemonik güç olarak ortaya çıkan söylemlerin meydan okumalarına yönelik bir karşı olmayı içermektedir. Aksi taktirde, yaşamımızı sürdürdüğümüz usullere karşı çıkmak olur ki, bu ise kendimizi ve çevremizde olan biteni inkar etme anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, küreselleşmeye karşı çıkmak yerine, küreselleşme sürecinde yaşanan olumsuzluklara ve tahribatlara karşı çıkılmalıdır. Günümüzde yaşanan küreselleşme dalgası karşı konulamaz

bir süreçtir, fakat alacağı biçim kaçınılmaz değildir. Bu nedenle küreselleşmenin, daha barışçıl, daha insancıl ve daha eşitlikçi bir süreç haline gelmesi yönünde çalışılmalıdır.

Özet

Bu çalışma, globalleşme üzerindeki mevcut tartışmalara bir açılım sağlamak amacıyla, 'globalleşme' ve 'globalizm' kavramları arasında analitik olarak bir ayrıştırma yapmanın gerekliliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Böyle bir ayrıştırma, kendilerini küreselleşme karşıtları olarak isimlendiren grupların protesto eylemelerinin küreselleşmenin kendisine yönelik olmaktan ziyade, yaşanan bu süreç içerisinde hegemonik güç olarak ortaya çıkan söylemlerin (globalizm) meydan okumalarına yönelik bir karşı çıkış olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. **Anahtar kelimeler:** Küreselleşme, Küresellik, Küreselcilik, Küreselleşme Karşıtlığı, Küreselcilik Karşıtlığı

Kaynakça

- Appadurai, Arjun, *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1996.
- Beck, Ulrich, *What is Globalization?*, trans.: P. Camillar, Polity Press, Cambridge 2000.
- Featherstone, Mike, Scott Lash, "Globalization, Modernity and The Spatialization of Social Theory: An Introduction", *Global Modernities*, ed.: M. Featherstone, S. Lash, R. Robertson, Sage, London 1995, ss. 1-24
- Hall, Stuart, "Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler", *Kültür Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, der. A. D. King, çev.: G. Seçkin, Ü. H. Yolsal, Bilim ve Sanat Yay., Ankara 1998, ss. 63-96.
- Harvey, David, *Postmodernliğin Durumu*, çev.: S. Sarman, Metis Yay., İstanbul 1997.
- Keyman, E. Fuat, *Türkiye ve Radikal Demokrasi; Geç-Modern Zamanlarda Siyaset ve Demokratik Yönetim*, Alfa Yay., İstanbul 2000.
- Khan, M. A., Muqtedar. "Constructing Identity in 'Global' Politics", *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 1998, cilt: 15, sayı: 3, ss. 81-106.
- Mazrui, Ali A., "Globalization, Islam and The West: Between Homogenization and Hegemonization", *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 1998, cilt: 15, sayı: 3, ss. 1-13.
- McLuhan, Marshal, *Understanding Media: The Extensions of Man*, Routledge, London, 1964.
- Pieterse, Jan N., "Globalization and Collective Action", *Globalization and Social Movements*, ed.: Pierre Hamel, vd., Palgrave, New York 2001.
- Robertson, Roland, "Globalization and The Future of Traditional Religion", *God and Globalization*, ed.: M.L. Stackhouse, P.J. Paris, Trinity Press, International, Harrisburg 2000, ss. 53-68.
- , *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, çev.: Ü. H. Yolsal, Bilim Sanat Yay., Ankara 2000.
- Smith, Anthony D., *Küresel Çağda Milletler ve Milliyetçilik*, çev.: D. Kömürcü, Everest Yay., İstanbul 2002.
- Taylor, Peter J., "Izations of World: Americanization, Modernization and Globalization", *Demystifying Globalization*, ed.: Colin Hay, David Marsh, Macmillan, Basingstoke 2000, ss. 49-70.
- Tomlinson, John, *Globalization and Culture*, The University of Chicago Press, Chicago 1999.
- Waters, Malcolm, *Globalization*, Routledge, London 1995.